

15 ученически истории за
15 септември
(плюс още истории за ваканцията)

ДАРГО
2022

Скъпи ученици, уважаеми учители и родители,
през тази есен хиляди украински деца тръгват в български училища и детски градини из цяла България. Искате ли да се запознаете с някои от тях? Искате ли да разберете как се чувстват и какво са преживели? Искате ли да узнаете какви се мечтите и какви кошмарите им?

В тази книжка сме събрали ученически истории на украински бежанци, които са дошли в България. Те са на различна възраст, от различни населени места, с различни интереси и образование. Обединява ги, че са избрали да дойдат в България, защото... Ами всъщност по различни причини, както можете да прочетете в книжката.

Ако и във Вашето училище учи украинско дете, не се колебайте да го попитате как е, как се чувства, от какво има нужда и с какво иска да помогне на човечеството. Ако искате да разкажете историята му, моля, изпратете ни я на имейл: venellin.stoychev@gmail.com

Бихме искали да благодарим на сдружение „Задоброто“, на академия „Никола Тесла“, на украинската писателка Анна Багряна, на редакторката Мария Ангелова, на Националната мрежа за децата и на всички други приятели и съмишленици, които ни помогнаха да реализираме тази инициатива!

Успешна учебна година на всички деца по света, на техните учители и родители!

Ирина от Днепър

Най-ярките ми спомени от училище са свързани с учителката ни по литература. Тя беше много строга, много вискателна и много отдадена на работата си. Беше експресивна, сега бих казала „холеричка“. Но разказваше толкова увлекателно, че всички бяхме захласнати, дори и при най-скучните уроци, каквито са обикновено за биографиите на писателите. Сега изниква пред очите ми как ни обяснява живота на Гогол, как размахва ръце, как язди някакви въображаеми коне из класната стая и сече със сабя. Тази жена ме запали по литературата, по писането, по експериментите с текстове.

Започнах да пиша на летните лагери. Всяко лято ни изпращаха на детски лагер на морето. Първо ходехме в Крим, а след войната започнахме да ходим на Азовско море, в Бердянск. Разделяха ни на различни отряди по възраст, имахме отделни спални помещения. Всичко беше по часовник – ставане сутрин, физзарядка (която мразехме), оправяне на леглата, лична хигиена, закуска (спомените ми са за едни гаднички и блудкави млечни каши). После на морето пак по часовник – със свирката влизаш във водата, със свирката излизаш. Така почти през целия ден. Имахме следобед малко свободно време, а брат ми е шест години по-малък от мен, помня първия му лагер, когато се чувстваше самотен, защото е отделен от родителите ни за първи път.

За да го успокоя, все пак съм отговорна по-голяма сестра, аз му измислях приказки. Записвах ги в едни малки тетрадки с меки корици и с шарени картинки. Бяха приказки за приятелството, за доброто и злото, за семейството, за разделите и събиранията. Измислях си фантастични същества и въображаеми светове. Той слушаше, задаваше въпроси, допълваше историите, докато около нас мързеливо жужаха пчели. На следващия ден му носех нова приказка. Промъквах се в

неговия отряд, скривахме се някъде под сенките на дърветата зад бунгалата и четяхме приказки от тетрадката. Това го успокояваше и издържа лагера докрай.

И сега се чуваме, но той остана в Украйна с татко. Не можа да тръгне с нас, а не го пускат без придружител, а татко няма как да го придружава. Пак се чуваме всеки ден както на лагера навремето. Не му разказвам приказки, но разговаряме. Вече е тийнейджър и има нужда да се оплаква. Нещо като психоаналитик съм му май... Подсъзнанието е пълно с даже повече фантастични същества от приказките. И учителката ни по литература мислеше така.

Таня от Миколаев

Аз държа всичко да е ясно и подредено. Когато пристигнах в Рибарица, нямаше никакъв ред и дисциплина, всеки правеше каквото си иска и когато си поиска. Веднага въведох режим - и за децата, и за майките. Сега всички ставаме, мият се зъбите, после тренировка, лична хигиена, закуска и започваме със занятията. Рисуваме и пишем и с лявата, и с дясната ръка, за да се развият и двете полукълба на мозъка. После правим оборка, почистваме стаите. Не че тук няма жени, които идват и чистят, но не трябва да се отпускате. Откакто аз съм тук, всички влязохме във форма и станахме пружинки. В неделя отиваме да играем на футболно първенство в София. Моят Костя е малък, но също ще играе.

Костя е на седем. Още първия ден се върна от училище, а аз му преглеждам тетрадките, за да видя какво са взели, имат ли домашни, и намирам в чантата му пет гривни. Знам, че сутринта е излязъл без никакви пари, защото си има и вода, и закуска, и всичко необходимо. Веднага го привиках, а той твърди, че си ги бил спечелил. Не може в първи клас да си спечели пари! Пак го питам откъде са парите и вече се каня да звъня на класната ръководителка, да се извиня, защото искам всичко да е ясно и точно, не желая скандали в училище още от първия ден, защото родителите на другото дете сигурно също са притеснени, че пари са изчезнали. А Костя твърди, че си ги бил спечелил честно, защото започнал собствен бизнес. Питам го какъв е този бизнес, а той казва, че бил продавал идеи, полезни идеи, за по пет гривни идеята. Този ден бил продал на негов съученик идеята как да стане богат. Костя, казвам, кажи ми и на мен как да стана богата. Той пък ми иска пет гривни, бизнесът си е бизнес. Звъня на класната и започвам да ѝ се извинявам, обещавам, че още на следващия ден ще върна парите. А тя ме смъмри, че детето не е откраднало парите, а си ги е изработило честно и това трябва да

се насърчава, само да не стига до директора. Оказа се, че наш Костя посъветвал за пет гривни неговия съученик да не прахосва парите, които родителите му дават за училище, а да ги пести и така да забогатее. Не стига това, ами класната също искала да ѝ продадат идея за пет гривни. Нямах какво да правя и свиках семеен съвет. Разговаряхме разумно, обсъдихме нещата от всички гледно точки и взехме общо решение, че отлагаме предприемачеството поне до четвърти клас, а в първи се концентрираме върху науката...

Ние до последно не вярвахме, че ще има война. Ама как може – двайсет и първи век сме, науката се развива, човечеството лети в космоса, разбива кода на гените, как е възможна такава диващина! Не вярвахме! Никакви куфари не бях събрала...

Първата нощ се събудих от някакво предчувствие. Станах и излязох на балкона. Беше тъмно и тихо. Тогава нямаше сирени. Ние живеем до гарата и направо започнаха да падат бомби. Пуснах телевизията, пуснах радиото, но нямаше нищо. Едва няколко часа по-късно, някъде към осем, обявиха военно положение. Грабнах Костя, взех му детските дрешки и документите, даже няхах време да си вземе за мене дрехи, и право на село.

Вярвахме, че всичко ще свърши бързо, че човечеството няма да позволи такава варварщина в днешно време. Започнаха отново да снабдяват магазините с продукти, банкоматите работеха. Имам една приятелка, тя е в съседно село, което е на около 40 километра на изток и се чувах редовно с нея, защото знаех, че първо трябва да минат през нейното село, за да стигнат до нас. Тогава си мислехме, че ще поседим-поседим на село и ще си се приберем у нас. Но приятелката ми звъни една сутрин и ме умолява да бягаме. Казва, че вижда хеликоптерите и танковете, че от небето ваят човешки ръце и крака, че са взривили моста. Тя плаче и аз плача. Не зная какво да правя. Но мама трябва да е

силна. Затова ходя, крия се да рева в другата стая и после се връщам при Костя спокойна и усмихната.

В Румъния ни посрещнаха много мило. Дадоха ни храна, носеха ни куфарите, бяха толкова любезни. Тогава осъзнах, че сме човечество, че сме свързани, че сме едно цяло. Беше ми много приятно да ме обгрижват. Но ме беше срам, ужасно ме беше срам. Ужасно е да те съжаляват... Аз не съм свикнала така, научена съм сама да се справям. Да има ред, всичко да е ясно. И изведнъж разбираш, че си зависима, че си безпомощна. Пет телевизии дойдоха да ме снимат, а аз само плача, дума не мога да обеля. Много съм благодарна за съпричастността на хората в Румъния, в Турция, в България, но ме задушават, че ми помагат, че съм безсилна, че ме съжаляват...

Звънях на баба и ѝ разказах как се чувствам, как един човек в България, без изобщо да ни познава, ни даде апартамента си, купи ни храна и дрехи. А баба казва, че доброто се връща, че това е защото като малка се грижех за един бездомник, носех му чай, месех му питки и накрая го уредих в приют.

Когато войната свърши, ще преосмисля всичко, ще преподредя живота си, защото разбрах, че ние сме свързани, че сме човечество. Ще се върна в Украйна и ще работя всичко, за да си възстановим страната – ще чистя, ще подреждам, ще строя, каквото там трябва.

Тук, в Рибарица, отново се взех в ръце. Сега имаме режим, спортуваме. Костя продължи с предприемачество – ходят с децата до супер, купуват бонбони и ни ги продават после на нас, майките в базата, с известна надценка.

Само искам войната да свърши и да се прибера у дома. Мъчно ми е за баба, тя ми е старичка вече, страх ме е да не се случи нещо, а мен да ме няма, да не мога да ѝ помогна, да съм безсилна...

Юля, вече на 8

Сега имам нова най-добра приятелка. Тя се казва Дария, но аз я наричам Даша. Даша е българка, но от две години учи руски език и ме разбира. Хубавото в България е, че няма земетресения.

Ние заминахме веднага след рождения ден на мама. Сбогувахме се с татко. Много силно го гушнахме и си пожелахме добро настроение и всичко най-прекрасно. Събрахме си набързо дрехите, аз си взех една гумена играчка и отидохме на гарата. Там имахме късмет, защото много хора чакат влак по няколко дни, а ние чакахме само един ден. Във влака беше много тясно, имаше по две места за пет души. Пътувахме цели два дена. Беше неудобно и не можеше да се спи. Аз задрямвах, но сънувах земетресения и веднага се събуждах отново. Много исках да се наспя.

След това се качихме на друг влак за Румъния. На гарата в Букурещ беше много хубаво. Раздадоха ни храна. Ядох нещо сладичко за първи път след рождения ден на мама. На гарата имаше цяла пейка, на която можех да легна и да се наспя. Беше чудесно. На гарата попитаха дали някой ще ни посрещне и ние казахме, че леля идва да ни вземе. Така пристигнахме в София. Две седмици учихме онлайн, защото чакахме резултатите за полиомиелит, а след това тръгнахме на училище.

Училището е хубаво, децата ми казват, че съм много красива, но дворът е по-малък от този в Украйна. В училището тук няма земетресения. Всеки ден разбирам все повече и повече български. Даша също ме разбира.

В училището в Украйна имаше земетресение и ни заведоха в мазето. Беше много страшно, чуваше се много силно, всичко се тресеше. После с мама и със съседите често стояхме в мазето, заради земетресенията. Там беше и най-добрата ми украинска приятелка. Но в мазето е тясно и не можеш да се

напиш, защото непрекъснато стените се люлеят и се чува грохот. Празнувахме рождения ден на мама в мазето. Имахме един сникерс и една свещичка. Разделихме сникерса между всички, мама духна свещичката и си пожелахме всичко най-прекрасно.

Този ден нямаше земетресения и за първи път от много време насам майката на най-добрата ми приятелка реши да се качи до къщи и да готви нещо за ядене, защото децата непрекъснато хленчеха, че не издържат вече в мазето и искат топла и вкусна храна. Тяхното семейство се качило горе, моята най-добра приятелка си играела в стаята, майка ѝ отишла в кухнята да готви и отлетяла от деветия етаж. Тогава мама осъзнала, че можела да е на нейното място, събрахме си багажа, гушнахме силно татко и отидохме на гарата.

Тук няма земетресения и има място за упражнения. Аз ще стана балерина. Мога да правя превъртане. Ето така. И-и, хоп...

Аня от Николаевска област

Най-прекрасното на света е детският смях. Първата ми работа като млад специалист по публични комуникации беше в Регионалната футболна асоциация на Николаевска област. Тогава моят ръководител много искаше да възроди детския футбол. По това време изобщо не се интересувах от футбол и не разбирах какво пък толкова му е важното на детския. Мислех си, че тичат децата след една топка и това е то. Но все пак положих огромни усилия да организираме първия областен детски футболен шампионат. В посочения ден започнаха да пристигат деца от целия регион – от различни градове и от най-малки селца. Изведнъж осъзнах, че много от тези деца нямаха нито футболни екипи, нито обувки. Идваха с домашните си дрешки, с най-обикновени тениски и шорти, кой с маратонки, кой с прости гуменки. Самата аз вече бях майка и ми стана мъчно колко много родители не могат да осигурят футболни екипи за децата си. Бяха деца на възраст между осем и дванайсет години, момчета и момичета, шарени и кресливи. И когато вече шампионатът започна, отборите бяха по игрищата, съдиите на терена, а треньорите по скамейките, чак тогава децата осъзнаха, че ще играят с истински футболни топки. Настъпи някаква такава необикновена еуфория! Децата просто пощуряха. Чувах се радостни викове и възгласи. През целия ден играха сърцато. Най-прекрасното на света е детският смях...

Така осъзнах колко важно е възраждането на детския футбол и дадох всичко от себе си за кампанията. Аз съм такъв човек – поставям си цели и ги преследвам упорито. След няколко седмици вече всички знаеха за инициативата ни. Имахме кампания през интернет, по радиото, по телевизията. На следващата година вече всички деца бяха с екипите на футболните си клубове и с истински футболни обувки, за да играят с истинска футболна топка...

Години по-късно с мен се свързват деца – и момчета, и момичета. Футболът е билет за по-добър живот на много талантиливи и упорити деца от всякакви населени места. Някои от момичетата вече играят в Германия, в Полша, в Бразилия. Имаме момчета в Шахтьор, в Динамо, в чужбина. Такъв човек съм – поставям си цели и ги преследвам.

Но войната промени всичко. Вече животът се дели на преди и на след. В деня на инвазията ние още спяхме и се обади майката на мъжа ми. Той в просъница ѝ каза, че някой я е излъгал, че си правят майтап с нея. Тъкмо беше затворил телефона и звънна моята майка, която ми каза, че сградата се тресе и вижда взривове. Днес ми е смешно, но първото нещо, което ми мина през главата беше дали трябва сега да ходя на работа и да водя децата на училище или мога да си остана вкъщи и веднъж да се наспя и аз като хората.

Ние изкарахме десет дена в мазето на къщата ни, заедно с нашите съседи, те също имат момичета. Вярвахме, че там сме на сигурно място. Но от ден на ден трябваше да прекарваме все повече време в мазето, защото непрекъснато имаше сирени. И преди това е имало учебни тревоги, но там сирените са други – те са за аварии и противопожарна безопасност. Военните сирени са различни. Постепенно свалихме в мазето печка, учебниците на децата, игри, книжки. Но в мазето е тъмно, тясно, студено. Непрекъснато се карахме с мъжа ми дали изобщо има смисъл да слизаме и да спим в мазето. Исках да заминем за Одеса и оттам да тръгнем към Полша, но беше много несигурно, нямаше разписание на влаковете поради съображения за сигурност.

И тогава точно пред нас беше спрял един бял автобус, който караше работници за България. Попитахме дали има места и се оказа, че има точно като за нас. Събрахме багажа на две – на три и тръгнахме, заедно със съседите – две майки с пет деца. Нямахме представа къде отиваме, просто искахме да се махнем.

На молдовската граница чакахме петнайсет часа, не ни разрешаваха да слизаме от автобусите, а ние бяхме на най-задните седалки, които не се свалят и не можеше да се отпуснем, децата много се умориха. В Молдова ни посрещнаха доброволци, дадоха ни чай, бяха много мили, казаха, че сега има буря и аз трябва да съм силна и да стоя като изправен дъб, за да пазя децата. В Румъния също имаше много отзивчиви доброволци. Ние не говорим румънски, но те с жестове ни обясняваха, нахраниха ни, дадоха ни паста за зъби. Аз съм силна жена, поставям си цели и ги преследвам. А там, на границата, осъзнах, че ме съжаляват, че ме подкрепят, че ме обгрижват сякаш съм безпомощна. От една страна съм им много признателна за позкрупата, за добротата, за съпричастността, но от друга страна съжалението направо те убива, смазва личността ти...

Когато пристигнахме в България през март, тук се учудихме, защото изобщо нямаше доброволци, нямаше никаква организация, сякаш никой не знаеше, че вече е избухнала война, не знаеха какво да правят с нас – нито полицията, нито общините, нито влаковете, нито метрото. Поеха ни хората, те ни разбираха и ни помагаша, а държавата сякаш им пречеше. Много съм признателна за подкрепата...

Постепенно нещата се нормализираха. Започвам да взимам живота си в ръце и пак да гледам напред, а не назад. Силен човек съм, не искам да ме съжаляват. Децата учат български, записани са на училище. Започнах работа и помагам с уроците на украински деца. Оня ден едни приятели ни возиха с колата и чух как техните и нашите деца се смеят на задната седалка. Изведнъж осъзнах, че ги чувам да се смеят за първи път, след като войната избухна. Няма по-прекрасно нещо на света от детския смях. Не мислите ли така?

Давид, на 13

По принцип аз не съм свадлив човек, но тогава се сбихме до кръв. Дори наопаки – в новото училище имах имидж на тихо и затворено дете. Не исках да съм в конфликт с никого, но не исках и да се включвам в групички.

Когато избухна пожарът в училище и мама научи, че аз съм основният заподозрян, тя едва не припадна. Аз ѝ обяснявах, че нямам нищо общо, но имаше свидетели, които ме бяха видели да се качвам по стълбите веднага след инцидента. Мама беше престанала да ми има доверие, след като на няколко пъти ме бяха хванали с приятели да играем из руините на изоставени сгради.

Обясних на директора, че аз не съм подпалвал никакъв пожар, че само съм минавал по стълбите на път от тоалетната към класната стая, но другото момче имаше приятели, които твърдяха, че по време на избухването на пожара той е бил с тях. Аз също го подозирах, защото на няколко пъти го бях виждал как разлива антисептик на чина, пали го и после остава тъмно петно.

От взаимните обвинения отношенията ни много се изостриха, а аз явно съм изглеждал безпомощна жертва. Имам проблем с косата и затова нося шапка. Той знае за това, след училище ме причакаха с приятелите си, започнаха да ми подвикват, че съм подпалвач. Това го търпях, продължих си по пътя. Но той тогава нарочно ми свали шапката, главата ми се видя и на мен ми причерня пред очите. Сбихме се, но те бяха цяла група и аз се прибрах в квартала ни цял в кръв и синини, накуцващ, изкълчен и унижен.

Моите приятели ме видяха и се стекоха да ме разпитват къде и какво се е случило. На следващия ден се въоръжихме с тояги и бухалки и отидохме на площадката, където знаехме, че се събира групичката на другото момче. Само като видяха, че

този път не съм вече сам, те веднага го изоставиха и духнаха кой накъдето свари. Той остана сам и не ми се наложи да използвам никакви помощни средства.

По-късно се оказа, че въпреки повредите от дима и огъня, камерите на училището са успели да го заснемат как той пали огън под стълбите на коридора в училището. На кадрите се виждаше как след това някой хвърля кашон върху огъня, но не се разбира кой е. Вижда се димът, вижда се огънят и накрая как директорът се втурва с пожарогасител да гаси, а след него идват и други учители.

Тогава дойде полиция, но не го изключиха от училище. Изключиха го малко по-късно, когато наби в подлеза едни малки деца. Когато мама разбра, че не аз съм запалил пожара, едва не припадна. А имиджът ми в училище коренно се промени. Вече всички ме имаха за голям побойник и никой не смееше да се закача с мен. А по принцип не съм въобще свадлив човек. Даже напротив.

Анна от Киев

Бях тийнейджърка, когато изхвърлих всичките си писания в кофата за боклук. Смятах, че изобщо не стават, че не заслужават да съществуват, бях много самокритична.

Започнах да пиша съвсем малка, сигурно съм била на пет. Тогава живеехме в едно градче в покрайнините на Киев. Имахме вила край гората с голяма градина и много място за игри и за криеница. Усамотях се през лятото под сянката на някое дърво и пишех в едни ученически тетрадки от жълта рециклирана хартия, леко грапава такава. Обичах да пиша с химикалки и флумастери с различни цветове, да рисувам покрай текстовете, да ограждам и да подчертавам важните неща. Не показвах написаното на никого, опасявах се, че ще ми се смеят, ще ми кажат, че съм луда. Беше си нещо много интимно, мой си свят за фантастични животни, за природата, мечтите, сънищата, копнежите.

Никога не съм мислела, че ще стана писателка. Мама беше учителка по английски и немски, а татко е режисьор, снима, пише сценарии. Смятах, че ще стана учителка или нещо такова. Ще имам някаква практична професия.

В училище имахме едни много непрактичен съученик. Беше много умен, по математика беше направо гениален, но беше изключително непрактичен във всекидневието и децата му се подиграваха. Един ден той закъсна за час, промъкна се и седна най-отзад, сам на последния чин. Усетих, че нещо не е наред, обърнах се и забелязах, че очите му са зачервени и той се опитва да прикрие, че плаче. Раменете му потреперваха. Никой друг от класа не му обръщаше внимание и през междучасието отидох да го попитам как е. Оказа се, че без да иска си е обул маратонки от два различни чифта. Погледнах и наистина маратонките му бяха различни – и двете бели, но от различни модели. Той живееше наблизко и го посъветвах да отиде до дома

си и да се преобуе, но се оказа, че е забравил ключа си, а майка му е отишла вече на работа. Беше много умен и много непрактичен. Не мисля, че някой изобщо забеляза, че маратонките му са различни. Не помня през този ден да са му се подигравали. Сигурно след средното училище е завършил математика или физика.

Аз завърших журналистика. Работех известно време като политически репортер в националното радио. Заплатата не беше висока, но натрупах огромен опит, защото отразявах Портокаловата революция и се срещях с много интересни личности. Писането ми стана професия. Даже имам псевдоним – Багряна, Анна Багряна.

Бях вече на десет, когато се осмелих да разкрия пред близките си, че пиша. Наближаваше осми март и исках да подаря на мама, на учителките, на роднини картички с мои текстове и рисунки. Помолих татко да ми даде неговата пишеща машина. Той се съгласи, показа ми как да поставям листовете, как да слагам индиго, за да правя по няколко копия наведнъж. Пишещата му машина беше една кафява, като се затвори капакът и ставаше на куфарче. Онзи ден водихме тийнейджъри в Политехническия музей в София и видях изложена абсолютно същата машина. Смятах, че когато нещо е написано на машина, то става вече по-важно, по-солидно такова, по-значимо...

Още от най-малка използвам сънищата си за вдъхновение, когато пиша. Аз вярвам в сънищата, смятам, че те ни носят важни послания. Не спя с тефтерче до възглавницата, никога не съм го правила. Смятам, че ако сънят е важен, ще го запомня. Имам сънища, които се повтарят. В последната ми книга използвам един сън, който се появява много често. Това е една широка река, много голяма, прилича на Днепър. Аз се разхождам по брега и стигам до един голям мост, до който се качвах по една извита стълба. Но мостът не е довършен, той стига само до средата на реката, отдалече прилича на трамплин.

Понякога има и други хора, понякога съм сама. Мостът няма парапети и свършва съвсем внезапно. Хем ме е страх, хем изпитвам непреодолимо любопитство да тръгна по недовършения мост... Има го в последната ми книга.

Сега в Украйна трудно се издават книги, много неща останаха недовършени. Но ми изпращат всичко, което излезе, следя внимателно. С дъщеря ми всяко лято се прибирахме в Украйна и снимахме нещо като семейни хроники – измисляхме си истории, приказки, фантастични същества, правехме анимации. Това си ни е традиция с татко, още от когато аз самата бях малка – рисувахме картинки, аз разказвах пред камерата, а той снимаше.

Като тийнейджърка реших, че това, което съм изписала, изобщо не струва. Събрах всичко в един кашон и право в кофата за боклук на улицата. Но мама ме е видяла. Без да знам, е отишла и е прибрала всичките ми тетрадки. Върна ми ги след дълги години. Още ги пазя някъде на вилата.

Това лято за първи път няма да можем да си се приберем в Украйна.

Даша, на 16

В един момент осъзнах, че спалното помещение изведнъж е притихнало. Затаих дъх и чух стъпките. Бяха бавни, тежки, ясно беше, че са на офицер. Стъпките спокойно се приближаваха. Звукът им отекваше по стените като равномерни удари на гонг. Офицерът само надникна зад гардероба, където бяхме с момчето от мъжкото спално, и ни кимна да го последваме, без да обели нито дума. Отведе ни в кабинета на началника на лицей.

Винаги съм искала да уча във военния лицей. Татко е военен, чичо ми също. Но изпитите са доста тежки. Не се притеснявах за физическата си подготовка, защото бях в отлична форма, седем години бях тренирала активно лека атлетика, но останалите изпити бяха трудни, особено математиката. Обаче твърдо бях решила да уча в този лицей и бях готова на всичко, за да вляза там. Привличаха ме униформите, дисциплината, отговорността, нивото на професионална подготовка, преподавателите.

В кабинета на началника на лицейя трябваше да даваме обяснения. Писахме почти цялата нощ. На сутринта мен ме изкараха пред строя на плаца, пред абсолютно всички учители и курсанти от различните специалности.

Влязох специалността, която исках – гранична сигурност и митнически контрол. В лицейя деветдесет процента са момчета и едва десет – момичета. Режимът е доста строг. Ставаме сутрин в 06:40, имаме тренировка, закусваме в столовата, след това имаме занятия до 17:00 и чак до вечеря сме в униформи. След това имаме малко свободно време, но можеш да отидеш най-много за вода до магазинчето. Спим в отделни спални помещения за по петнайсет души.

По едно време открихме, че зад гардероба в нашето спално има врата. Гардеробът беше огромен, но момичетата се

събрахме и успяхме да го отместим малко, така че да можем да се промушим към вратата. Тя беше заключена. Видяхме какъв тип е ключалката и събрахме всички възможни ключове, за да се опитаме да отключим. Не се получи. Тогава аз намерих едно видео в ютюб и, следвайки инструкциите, успях да отключа вратата с две най-обикновени фиби за коса. Вратата водеше към гърба на друг такъв огромен гардероб в спалното помещение на момчетата.

Никого друго от момчетата не наказаха, освен момчето, което свариха с мен зад гардероба. Началникът ме порица пред строя и обяви, че ме изключват от лица. Почувствах се ужасно.

След като отключихме вратата зад гардероба, решихме да не се разкриваме веднага. Оставихме вратата отключена, но затворена, и избутахме обратно гардероба от нашата стая на мястото му. Решихме, че на следващата сутрин ще се промъкнем рано-рано в спалното на момчетата и ще започнем да крещим, че има реална тревога, а не учение, и трябва да стават и да тичат към бомбоубежището. Трябваше да се получи доста смешно.

Обаче на следващия ден и ние не успяхме да се събудим рано, задачите ни завъртяха и съвсем забравихме за тайната врата. След вечеря решихме просто да цъфнем внезапно в спалното на момчетата, за да проверим как ще реагират. Избутахме шкафа, отворихме врата, отместихме момчешкия гардероб и нахлухме в спалното. Момчетата бяха шашардисани от тази внезапна инвазия. Ченетата им бяха паднали до земята. Явно тогава в коридора се е появил дежурният офицер, защото момчетата бързо се изнесоха от спалното, а момичетата се промушиха в нашето си отделение. Аз също тръгнах да се измъквам, но в касата на вратата между гардеробите беше застанало едно от момчетата. Нямахме как да се разминем, защото той е един огромен такъв, а там е адски тясно. Тогава чухме, че стана тихо. После се появиха стъпките и хайде при началника на лица.

Бях решила да поема цялата вина върху себе си, но научих, че останалите момичета, подкокоросвани от дъщерята на една наша учителка, преподава история, също са ме натопили и са казали, че аз сама съм направила всичко. Затова началникът ме наказва с изключване, макар да беше очевидно, че не мога с моите 46 кила да отместя два огромни гардероба, пълни с багаж. Вече си стягах куфара, когато се сетих, че всъщност в телефона си имам видеа как всички момичета от спалното участваме в местенето, отключването и нахлуването в мъжкото отделение. Така изключването ми се размина, отложиха повишаването в звание на всички момичета и на момчето зад гардероба с два месеца, а дъщерята на учителката ни по история я преместиха в друго училище.

Когато избухна войната, не бях в лиця, а у дома, защото бях болна. Но момчетата ми изпратиха видеа как момчетата от съседното спално за нула време са се облекли и са слезли в бомбоубежището, когато са разбрали, че тревогата е истинска, а не учебна.

Елена от Миргород

Наистина е имало случаи, когато съм се бунтувала срещу несправедливостта, но това е просто една детска история, не е имало никакъв скрит подтекст, просто ни стана много горещо и искахме да отидем на сянка. Това трябва да е било някъде в осми или девети клас. Всички ученици от училището след седми клас имахме задължението да полагаме определен брой часове „обществено-полезен труд“. Водеха ни в колхоза на полето да помагаме при събирането на лук, картофи, моркови, цвекло и други сезонни зеленчуци. Част от събраната продукция отиваше за столовата на училището, с тези зеленчуци ни готвеха после през учебната година. Свиквах ни в двора на училището, качвахме се на едни раздрънкани автобуси, като старите икаруси тука, и ни возеха до полето. Нямахме тогава изисквания за колани и имаше хора по седалките, имаше и прави, някои бяха седнали направо долу на пода. Тогава трябваше да събираме цвекло в колхоза. И ние събирахме каквото събирахме, а то беше адска жегата, едно огромно поле, няма никаква сенчица. Само в далечината имаше една, – в Украйна я наричат – пасадка, дълга тънка ивица от изкуствено засадени дървета. И ние, за да си отдъхнем малко, тръгнахме с още няколко приятелки натам, уж до тоалетна. Зад пасадката намерихме линия на влак. И решихме да тръгнем по ная. Вървим си, разговаряме си, смеем се. В шага и закачки не усещаме нито жегата, нито времето. Всеки път като минаваше влак, се отмествахме настрана и весело помахвахме на машинистите и пътниците. А те ни свиреха със свирките. Първо мислехме, че и те ни поздравяват, но когато влакът приближаваше, виждахме ядосаните им лица и че ни правят знак, че сме луди. По едно време просто спряхме да им обръщаме внимание. Изминали сме така 12-13 километра и чак на вечеряване зърнахме светлините на града. Чак тогава се сетихме, че не сме се обадили на никого и че ще трябва да се

обясняваме. Оказа се, че учителите и учениците са се притеснили, няколко часа са ни търсили къде ли не, а накрая автобусите са потеглили без нас. После ръководството на училището имаше подозренията, че сме правили някакви демонстрации срещу бригадите, ама изобщо не беше така, просто искахме сенчица... Размина ни се с едно мъмрене. Понякога се питам какво ли щеше да стане, ако бяхме объркали посоката и бяхме тръгнали по релсите на влака, но не към нашия град...

Демонстрация направих друг път. Някои от съучениците ми говореха, вдигаха шум в час, но това не бях аз. Нашият титулярен учител по литература отсъстваше и имаше заместник. Този учител беше възрастен, не виждаше и не чуваше много добре. Реши, че аз съм виновна и това е. Но изобщо не бях аз, не участвах по никакъв начин в нарушаването на дисциплината. Обвини ме, аз му възразих. Учителят ме изгони от час, но аз отказах да напусна, защото не бях виновна и не смятах, че това е справедливо. Категорично му заявих, че няма да напусна учебната стая. Учителят настояваше, но аз държах на своето, смятах, че е въпрос на принцип и трябва да се боря за справедливост. След като видя, че не може да ме накара да изляза, учителят каза "добре, тогава всички ние ще напуснем" и изведе целия клас навън. Те си проведоха урока в двора на училището, а аз останах сама в класната стая. Това тогава вече си беше демонстрация. За тази ситуация ръководството на училището така и не разбра, учителят не ме е докладвал.

Честно казано, като сравнявам разказите на приятелите ми от България от тяхното детство и училищните им години, си мисля, че в България при социализма е било много по-строго отколкото в Украйна, с повече изисквания. И хората са взимали много по-насерiously и дисциплината, и пионерчетата, и бригадите.

Ангелина, на 11

Винаги съм искала да тренирам таекуондо. Просто харесвам това бойно изкуство и знам, че то е за мен. Но мама смята, че бойните изкуства не са за момичета. Затова много дълго време се опитваше да ме разубеди. Записваше ме на всякакви танци – народни, модерни, балет... Но на мен танците не ми харесват. Нарочно се държах като пълно дърво, за да ме отпишат. Най-накрая мама се съгласи да започна да тренирам таекуондо. Близко до дома имаше школа и започнах да я посещавам. Всичко беше чудесно. Но после преместиха школата по-далече и аз трябваше да пътувам. Това не ме отказа и продължих да тренирам. Но още веднъж преместиха школата, още по-далече. Пак продължих да пътувам и да тренирам. Когато за трети път преместиха школата, вече нямаше как да стигна навреме за тренировки след училище, защото пътят беше повече от час. Стана ми много тъжно. Тогава мама откри, че съвсем близо до нас има школа по карате. Искях да си тренирам таекуондо, а не карате, затова отказвах да проверя условията за записване в тази школа. Но мама настояваше да отида поне на една тренировка и тогава да реша. Не исках карате, но отидох заради мама. Треньорът беше учителят ни по физическо. Всичко започна добре, но към края на тренировката си ударих палеца на крака. Приех го като знак от съдбата, че каратето не е за мен.

На следващия ден палецът ме болеше, но мама реши, че преигравам и ме изпрати на училище. В училище палецът ми се наду и посиня. Трябваше да подскачам на един крак, защото не можех да стъпя. Сложиха ми лед и болката поотмина. Целият ден подскачах на един крак. На следващия ден кракът ми беше още по-зле и мама реши най-накрая да ме заведе на лекар. Оказа се, че палецът ми е счупен и ме обездвижи. Беше ясно, че каратето отпада. Когато кракът ми мина, разбрахме, че школата по

таекуондо отново се е върнала на старото място до нас. Бях много щастлива. Знаех си, че не искам карате, а таекуондо. Нямах търпение отново да започна да тренирам. Тогава избухна войната.

Докато бях контузена, не беше чак толкова зле. Подскачах си на един крак. Само ми беше трудно да си лягам, защото ние имаме двуетажно легло. Аз спя на горния етаж и не исках да го отстъпвам на сестра ми. Малко трудно се катерех и слизах, но и това също си е тренировка.

А Вие да знаете случайно къде в България има таекуондо?

Елена от Николаев

Ако ти си добър и светъл човек, съдбата ще те срещне с други добри хора. Така ни говореше навремето един местен шаман в Байкал. Вярвам, че е много прав. Това важи и за децата.

На 24 февруари бебето ми стана точно на два месеца. Сутринта се събудих рано и имах някакво предчувствие. Бързо се разсъних и бях с напълно бистро съзнание, изобщо не бях сънена, въздухът беше чист и свеж, а чувствах, че трябва да действам.

Малко по-късно започнаха да падат бомбите. Бях концентрирана и спокойна, за десет минути събрах багажа, натоварих децата в колата и потеглихме незнайно накъде. Притесняваше ме, че няма да успеем да преминем границата, защото бебето нямаше никакви документи – тогава мъжът ми беше на работа в чужбина, аз родих сама и без него в Украйна няма как да извадя документи на бебето. Просто потеглих нанякъде.

И друг път съм тръгвала така без планове. Една ваканция, веднага след като приключи учебната година, с друга приятелка от Украйна тръгнахме към Байкал. Бяхме се записали на някаква практика там, на някакъв семинар. Взех на заем раница, спален чувал, палатка, обух си туристическите обувки и просто потеглихме. Нямахме много пари, пътувахме както сварим, често ни вземаха на стоп. Тогава в Байкал беше много студено, макар че беше лято. Изкарахме там около месец и почти през цялото време валеше. Имаше хора отвсякъде, имаше и украинци, и руснаци. Изобщо не подозирахме, че ще стигнем дотук. Вечер палехме огън, свирехме на китари, пеехме песни. Едни мишки ни проядоха палатката, за да се доберат до храната. Навличах всичките си дрехи едновременно нощем, за да не умра от студ.

Там имаше един шаман, който ни учеше да свирим на варган. Той можеше да призовава духове, а нас учеше да

призоваваме дъжд. Ние му казвахме, че не искаме повече дъжд, че искаме да призоваваме слънцето. Той отговаряше, че ни е рано още да призоваваме слънцето, че не сме напреднали достатъчно. Подозирам го, че следеше прогнозата за времето, но вярваше силно, че ако си добър и светъл човек, съдбата ще те срещне с добри и светли хора. Така и се случи, защото няха пари на връщане за влака и едни добри хора ми купиха билет, а в моето купе една котка роди котенца, малки сладки бебенца.

На границата все пак ме пуснаха с бебето, макар че нямаше никакви документи. Пътувахме 35 часа и за щастие бебето почти през цялото време спа.

След време мъжът ми пристигна в София, намерихме квартира и подадохме заявление за документи на бебето. И онзи ден излизаме на разходка в парка „Заимов“, дъщеря ми кара ролери, ние бутаме количката и искаме да купим сметанов сладолед от лелята на ъгъла. Мъжът ми рови из багажа, рови из количката, потупва се по джобовете и не може да открие чантичката с парите. Оставете парите, ама там са ни всичките документи – нашите и на децата. Решихме, че ги е забравил в квартирата. Вървим обратно по пътя, оглеждаме се да не са паднали някъде. Преровихме всичко – ни чантичка, ни пари, ни документи.

Тогава дъщеря ми застана по средата на стаята, вдигна като шаман ръцете си към небето и извика, че си пожелава чантичката да се озове в ръцете на татко ѝ, защото той е добър човек и съдбата трябва да му помогне. Ние се позасмяхме, но след малко на вратата се звъни. Един напълно непознат човек ни носи чантичката. Намерил я пред входа, разпитвал долу в плод и зеленчука, в аптеката и те го упътили към нас. Искахме да му дадем пари, да му се отблагодарим, защото много ни помогна, но той категорично отказа. Казахме, че не можем да го пуснем с празни ръце и той чак тогава се съгласи и си взе ябълка. Беше един добър човек.

Катерина от Днепър

Много обичам да пътешествам. Пътуването те развива, разширява кръгозора ти. Благодарение на спорта съм обиколила много страни. Пътуванията те правят по-чувствителен към собствената култура. По света има страхотни места, но колкото повече пътувам, толкова повече си обичам Украйна и искам да се прибера там.

Пристигнахме в България няколко дни преди войната. Просто се презастраховахме. Компанията на родителите ми има офиси тук и ние се преместихме. Бях идвала в България много пъти преди това. Най-често ходехме на Белмекен, по морето, но веднъж обиколихме с кола цялата страна от край до край.

Нашата фирма организира спортни лагери за подготовка на професионални състезатели. Това за мен е работата-мечта. Общуваме с много национални отбори от целия свят, но клиенти са ни и отделни спортисти. Хората си мислят обикновено, че индивидуалните спортисти пътуват сами, но понякога те са с по-голяма група от колективните спортове, защото имат треньори, помощник-треньори, терапевти, лекари и т.н., и т.н. Откакто избухна войната, работя дистанционно. В момента е доста по-трудно на украинските отбори да се подготвят и да напускат страната, но правим каквото е възможно.

Самата аз започнах да спортувам активно на дванайсет години. Гледах летните олимпийски игри в Пекин през 2008 г. и тогава женският отбор на Украйна по сабя спечели олимпийското злато. Никога преди това не бях гледала фехтовка, но беше любов от пръв поглед, разбрах, че този спорт е за мен. Сега съм майстор на спорта на Украйна по фехтовка, печелила съм много регионални и национални първенства в различни възрастови категории, макар и да не стигнах до олимпиада.

Убедена съм, че всяко дете трябва да спортува. Не е задължително да стане професионален спортист, но е важно да тренира. Спортът те прави по-организиран, по-отговорен, по-самодисциплиниран. Спортът те учи, че трябва да полагаш усилия, да се трудиш здраво, за да постигнеш резултат. Спортът е и здраве, разбира се, а и приятелства – връзките, които се изграждат между спортистите, включително и с противниците, са изключително силни, защото ти най-добре отвътре можеш да оцениш усилията и труда, който е вложил човекът срещу теб. Специално фехтовката те учи да мислиш и реагираш много бързо, да вземаш правилни решения в стресова ситуация, да си изключително концентриран.

Родителите ми смятаха, че фехтовката не е толкова важна, че е само за развлечение, но аз не мислех така. Не бих казала, че спортът при мен е бил за сметка на училището, напротив. Истина е, че всеки ден тренирах по 3-4 часа, освен в неделя, неделята е ден за почивка. Но не мисля, че съм се лишила от нещо важно. Като си млад, си пълен с енергия. През деня ходех на училище, по-късно в университета, а вечер ходех на тренировки. Имахме време и за учене, и за спорт, и за отдих. Просто спортистите сме по-организирани и по-концентрирани в това, което вършим. Не мисля, че моите съученици, които след училище са зяпали телевизия или са се събирали в клубове и дискотеки, са имали по-пълноценен живот. Освен това, спортът ти дава възможност да пътуваш, да виждаш други светове, да учиш езици.

Сега в академията „Никола Тесла“ уча интензивно български. Всеки нов език е богатство, е развитие, винаги е полезно. Много съм благодарна на академията и лично на Валентина Йорданова, че ни подкрепя и че организира тези курсове по български за украинци!

Много съм пътешествала, но мога определено да кажа, че от всички страни по света България ми е най-близка, най-много

ми напомня за Украйна. Аз съм от Днепър, живея в Киев – това се все големи градове, много развити. Хубавото в България е, че има човешко отношение, първо те приемат като човешко същество, а чак след това те питат какъв си, какво работиш, какво си завършил. Хората тук са много прями и много сърдечни, напомнят ми за дома.

В Украйна съществува стереотипът, че България е морска страна, ние свързваме България с морските курорти. Но за мен България се превърна в страна на планините. Много обичам да ходя на лагерите в Белмекен, миналата седмица ходихме до Седемте рилски езера, а оня ден - до Боянския водопад. Има прекрасни планини за разходка и катерене. Когато се почувствам преуморена или натъжена, просто отивам до Рила или се качвам на Витоша.

Любов от Киев

Оценките ми бяха високи, но в седми и осми клас започнаха редовно да ми пишат забележки и да привикват родителите ми в училище заради нарушения на дисциплината. Тръгнах на училище на шест. Имахме изпит по логическо мислене и съобразителност, до ден днешен е така в това училище. Още от първи клас учехме три чужди езика – английски, иврит и руски. Още помня прекрасно първата ни учителка. Съчениците бяха добри деца, не знаех що е това булинг. Най-трудно ми беше по иврит, но го учехме и през песни, много обичах да пея. Учехме на шестдневна смяна, защото така е в Израел. Всеки петък пиехме гроздов сок и започваше шабат. Родителите ми не са евреи, но културата и традициите им допадаха и затова започнахме и у дома да следваме тези традиции. В неделя също се учеше. Тогава имахме часове по информационни технологии и беше единственият ден от седмицата, когато беше позволено да не носим униформите. Оттогава обичам компютрите.

Ученическите униформи бяха абсолютно задължителни. За момчетата бяха сини, а за момичетата - червени. На карета среден размер. Момчетата бяха с ризи и панталони, а момичетата - с поли и жилетки. Дори под униформите бяхме длъжни да носим чисти бели тениски, а не както в България, където разбрахте, че сте носели отдолу тениски на AC/DC или на Metallica. Всеки при нас имаше табелка с името си и училището. Жилетките и саката ни бяха с едни големи златисти копчета.

Това беше едно много добро училище, амбициозните родители записваха децата си там. В цяла Украйна бяха отменили вече униформите, изискваше се само човек да ходи спретнат и подстриган на училище. Но не и при нас. Ние нямахме право да сме с пуснати коси, трябваше да сме или съвсем късо

подстригани, или с хванати коси на плитки. Бяхме едни малки възрастни.

Специален автобус ни водеше до училище и ни връщаше по домовете. Усещах от още съвсем малка как съседите от квартала ме гледат как се прибирам от училище в униформата и си мислят, че съм едно много спретнато, отговорно, ученолюбиво и добро дете. Точно както възрастните ходят на работа по офисите си с официални костюми, изгладени ризи, сака и вратовръзки, така ние ходехме на училище. Униформите ни дисциплинираха, с тях не смеехме да играем, да тичаме по коридорите, да се храним, защото много лесно се мачкаха и цапаха. У дома дори не перяхме униформата, за да не я повредим нещо, а я носехме на химическо чистене. В началото на всяка учебна година идваше шивач да ни взема мерки за новите униформи.

След училище завърших право, магистър съм, но животът направи така, че се занимавам с предприемачество, с частен бизнес. Не мисля, че някога бих станала съдия или прокурор, защото и те трябва да носят съдебна мантия. Съществува очакване, че чистата, изгладена и лъскава съдебна мантия те прави по-добър юрист, по-отговорен и опитен човек, някой, когото хората трябва да изслушват внимателно и с притаен дъх. Сякаш нямаш свое собствено съдържание, а униформата, опаковката те прави това, което си. Няма значение какво знаеш и можеш, нямаш право да изразиш себе си, а някой друг трябва да те сложи в калъп и ти приемеш този калъп като свой.

Намразих униформите още от първия учебен ден. Просто това там вътре в тези кариани, чисти, изгладени и спретнати червени униформи не бях аз. Ужасно е да сложиш едно дете на шест в идентичност, която то не иска. Затова в седми-осми клас започнах да се бунтувам. Спрях да нося задължителния тогава блейзър. Бях отлична ученичка, но униформата беше неизменна,

и затова започнаха да ми пишат забележки за дисциплина и често-често да привикват нашите в училище.

Сега работата ми изисква да ходя официално, но сама мога да си определям стила, да комбинирам цветовете, да избирам дължините. Мога да бъда себе си.

Татяна от Миколаев

Моята собствена баба смята, че Путин е някакъв бог. Казвам ѝ, че са ни нападнали, а тя не вярва. Казвам ѝ че виждам през прозореца бомбите, а тя ми казва, че си въобразявам. Повярва ми, чак когато ги превзеха, когато ги отцепиха и тя вижда вече танковете на собствената си улица. Чуваме се все по-трудно, но щом се чуем, тя ми казва „честит празник“. Питам я какъв празник е днес, бабо, а тя отговаря, че за нея винаги е празник, когато се чуе с мен... Липсва ми баба...

Помня я как идваше на моите представления. В началното училище имахме страхотна учителка, която много се занимаваше с нас. Знаехме целия Шевченко наизуст. Пеехме украински народни песни, разказвахме приказки. Имах много представления, но помня как за първи път отидох в Одеса. Била съм на десет. Или може би на единайсет.

Бяха ни дали адреса на Дома на културата. Ние тогава имахме лада деветка. Татко кара, мама седи отпред, а аз - на задната седалка и търсим Дома на културата, където аз трябва да изпълнявам украински народни песни в новата си народна носия с везани шевици (напоследък станаха пак модни). Но при нас се строят кораби, улиците са широки и прави, лесно се ориентираш. А в Одеса е красиво, но улиците са тесни и криви, не можем да разберем къде сме. Татко спира ладата и пита един дядо как да стигнем до Дома на културата. Дядото казва, че до там се ходи с десетката. А татко пита дали можем да стигнем до там с деветка, защото ние имахме лада деветка. Дядото първо не схваща, но после се смее, защото той е имал предвид трамвай десетка и разбира шегата на татко. Показва ни накъде да караме и ние пристигаме навреме.

В Одеса имаха едни огромни съблекални с огледала и лампички, много по-красиви от тези при нас на село. Аз там обличам народната си носия и излизам на сцената. Но при нас на

село сцената е съвсем мъничка. Мога да виждам лицата на баба, на мама и на татко, на съседите и на учителите. Усещам как те ме подкрепят, как ме насърчават и знам, че ще дам най-доброто от себе си. А в Одеса залата е огромна. В очите ми блестят прожектори и не виждам нищичко. Само черно. Чувам дишането и шушукането на публиката. Знам, че ще ме снима телевизията и ще излъчват всичко на живо. Сама съм на сцената и осъзнавам, че няма връщане назад. Страх ме е, но вече не мога да избягам. А всъщност искам да избягам, да се прибера в съблекалнята, да си ида при нас на село. Усещам как вадички пот се стичат по слепоочията, по бузите ми и гъделичкат врата ми. Прожекторите ме заслепяват. Силуетите на операторите си дават някакво знаци, които не разбирам.

Изведнъж чувам музиката на моята пасен. Тогава отварям уста и запявам. Вече съм спокойна. Всичко е наред. Музиката ме прави жива.

Чувам аплодисментите на публиката, виждам, че хората са станали на крака. Покланям се и се оттеглям. Нямам търпение да видя записа на изпълнението, защото знам, че мама ме е снимала с новата камера, купена специално за представлението в Одеса. Ще покажем записа на баба, която много ще се радва да го гледаме заедно, макар че вече е гледала на живо всичко по телевизията.

Сега и тук в Рибарица също пеem украински народни песни. При нас идват хората от Червения кръст и ни дават различни задачи. Сегашната ни задача е да пеem украински народни песни. Ние ги записваме на телефоните и ги изпращаме на близките си. Аз ги изпращам на баба, а тя казва, че за нея е празник.

Моето първо представление в Одеса мама не успяла да го запише. Объркала копчетата за включване и изключване. Снимала само как излизам на сцената и после как си тръгвам. Но баба много хареса записа. Каза, че за нея било празник.

Олексей, на 15

Първото нещо, което искам да направя, когато войната приключи, е да се прибера у дома и да се видя с татко и с по-малкото ми братче. Преди войната исках да стана правозащитник. Но сега мисля да стана фотограф. Или пък да стана треньор и да уча други деца как да правят трикчета с тротинетка, да снимам клипчета и да ги качвам в интернет.

Много обичам да карам тротинетка, да карам бързо, вятърът да се вее в косите ми. Понякога така се заплесвам, че времето сякаш е спряло.

Веднъж трябваше да имаме изпит по география. Аз бях учил нещо, ама от каране на тротинетка всичко беше излетяло от главата ми. Осъзнах, че имаме изпит, едва в междучасието точно преди часа. Нямах време да се подготвя по всичко и научих само последния урок – урок номер девет от девет общо. Изпитът започна и аз се надявах да ми се падна девети въпрос. Излизам на дъската, тегля си билетче, поглеждам го, правя се на леко разочарован, връщам го в купчината и казвам на учителката, че ми се е паднал урок номер девет. Усещам с гърба си как целият клас въздъхна с облекчение. Трябваше да показвам на картата на Украйна различни природни области и да изброявам птици и растения, които се срещат там. Справих се не зле.

След изпита всичките ми приятели се скупчиха около мен и ми казаха, че трябва да играя на лотарията, защото днес ми върви и няма такъв голям късметлия като мен, дето е учил само един въпрос от девет и той му се е паднал. Казах им, че няма да пускам тото, а ще отида да карам тротинетка. Признах им, че ми се падна въпрос номер три, а не девет, но никой не се сети да погледне. И отидох да карам.

Знам, че в София карат тротинетки на НДК и в Южния парк. Но тук още нямам тротинетка за трикчета.

Маша от Харков

Това сега си е естествената ми коса. Тогава пред татко номерът мина, макар че е лекар. Казах му, че слънцето в Крим е много силно през лятото и затова на лагера косата ми е изсветляла толкова много. Обаче вечерта мама се прибра от работа и веднага се досети, че нещо не е наред. На мен наистина косата и кожата на главата ми бяха изгорели, крайчетата цъфтяха и приличах на кошница в главата. В продължение на седмица състоянието им се влоши още повече. Сестра ми пък си нямаше друга работа и веднъж, докато вечеряхме, изтърси на масата, че разглеждала през деня списание Космополитън и видяла снимки на момиче, което било болно от себорей. В началото главата ѝ изглеждала като моята, а после съвсем олисяла. И хайде стягай багажа за Киев, търси най-добрите професори, питане за връзки, записване на часове, изследвания, прегледи. Професорът веднага се досети каква е цялата работа и аз ща-не ща си признах всичко.

Работата беше, че аз съм си руса, но исках да съм още по-руса. От Нова година молах мама да ми позволи да си боядисам косата, ама тя казваше, че на 12 съм още малка за такива неща. Затова на летния лагер в Крим събрах от джобните си пари и си купих боя за коса. Бях първото момиче от нашия випуск, което щеше да се боядисва и затова всички приятелки се бяхме събрали в нашата стая. Отваряме боята и вътре има осем таблетки. Четем инструкциите и там пише, че се ползват само четири. Ама аз пари съм давала за тая боя за коса, не искам да правя някакви половинчати работи, затова бам и слагам всичките осем таблетки. Боядисах се и резултатът беше прекрасен, всички ми се възхищаваха, бях не руса, а руса, точно цветът, за който си мечтаех. След няколко дни, естествено, кожата на главата ми се покри с корички, косата ми изгоря, започна да цъфти и станах на кошница. Точно тогава лагерът ни

свърши и се прибрахме у дома, а аз казах на татко, че е от слънцето, а сестра ми измисли себорейта...

Сега рядко ми хрумва да се боядисвам, ама като ме прихване, лекичко си мацвам само крайчето, виждам какъв цвят се получава и ми минавам. После изрязвам крайчето с ножичка.

Въпросът е, че дъщеря ми сутринта заяви, че искала да си боядисва косата в лилаво или синьо. А тя е на седем. В България през лятото слънцето също е силно както в Крим.

Наташа от Винаца

Мама хич не обичаше да ходи на родителските ми срещи. На стената в коридора срещу входа на училището имаше две табла. Едното беше за отлични постижения, а другото - за провинения. Моята снимка висеше и на двете заради едно момче, с което непрекъснато се карахме.

В трудни моменти човек трябва да е спокоен, да се владее, да пази самообладание. Ако родителите са изнервени, децата го усещат и също стават тревожни. Аз твърдо вярвам, че всичко ще се оправи, че всичко ще мине, всичко ще е наред. Убедена съм в това. Дори и в най-лошата ситуация има нещо положително.

Сега имаме възможност да пътуваме. Рибарица много ни харесва, тук е чисто, спокойно е, планината е прекрасна. Ние дълго време отлагахме пътуванията, за да купим апартамента, да си го ремонтираме и обзаведем.

Нашият апартамент е на единайсети етаж, всичко се вижда. Така хем ти е спокойно, хем всичко се вижда. Спокойно е, защото отгоре разбирам, че взривовете са далече. Но все пак пред мен са взривовете, виждам касетъчните бомби – отгоре те изглеждат като заря, но не като небесна заря, а като земна.

В началото слизахме в мазето. Ние в блока нямаме бомбоубежище, имаме най-обикновено мазе и там се събирахме. Но аз останах сама с децата и спрях да слизам долу. Брат ми го мобилизираха, той е на първа линия. Като разбра това, татко също се записа доброволец в армията. След това и мъжът ми се записа. Останах сама с децата и в началото се чудех дали да ги будя. Децата заспиват към десет, а сирените започват към единайсет-дванайсет. И ако събудя децата, те се стряскат. Слизай до долу, връщай се обратно. Реших, че няма смисъл. Пусках силно музика, за да не се будят децата и оставахме горе.

Спахме във ваната. Само оставях прозорците откренати, за да не се счупят при взрив, а да се отворят навътре. Знаех, че в мазето не е кой знае колко по-безопасно. Освен това, най-страшните бомби идват внезапно, тогава изобщо няма сирени и няма време да реагираш. Само чуваш, по-скоро усещаш с кожата си, едно фиуу.

Но спря газът, нямаше и вода, трябваше да ходя с колата, за да докарам вода за домакински нужди. Товарех децата в колата и отивахме. Не можех да ги оставя сами, исках, ако умрем, да сме заедно.

Единайсети етаж е високо, всичко се вижда. Веднъж чух хеликоптер и излязох на балкона, бях гушнала децата. Хеликоптерът се появи изотдолу. Срегнах погледа на пилота. Той ме гледа право в очите. Аз го гледам право в очите. Стоим така. После той зави и отмина нататък.

Имаме роднини в Русия. Питам ги как са, какво става. Те казват, че лъжем, че руските войски не правят такива неща. Казват, че ако не са ни нападнали те, ние сме щели да ги нападнем, че са виновни нашите фашисти и нацисти. Казват, че ние сме мъртви за тях, защото не подкрепяме Путин. Странно е, но нас ни подкрепят не роднините ни, а приятели от Петербург. Хората от Питър са по-образовани, следят международните новини, а не само първи канал, където непрекъснато въртят лъжи и им промиват мозъците. Хората в Питър не одобряват войната и искат този ад да свърши вече.

Тогава не чух нищо, нямаше сирени. Просто взривната вълна ме изхвърли и разбрах, че съм се претърколила на пода. Два месеца вярвах, че всичко ще мине. Че не може сватът да позволи такова нещо да продължава през двайсет и първи век. Два месеца ту събирах багажа и стягах куфарите, ту разопаковах всичко. След взрива тръгнахме. Мъжът ми и татко казаха, че много са се успокоили, след като заминахме. Казаха, че вече не се притесняват за нас.

Децата тук също се успокоиха. Преди в Рибарица имаше гръмотевици и ти знаеш с ума си, че войната е далече, обаче то идва от корема ти и не можеш да го спреш, цялото ти тяло се напруга, залива те студена вълна. Но и децата от няколко дни вече не скачат при гръмотевици, не се будят и не се крият под леглата.

Започнахме уроците тук, всеки ден учим заедно, четем, решаваме задачи. Всичко ще се оправи. Всичко ще е наред. Аз напълно вярвам в това. Ако силно вярваш в нещо, то се случва.

В училище силно вярвах, че ще успея. Много обичах езици, математика, химия, физика. Ходех на олимпиади. За отлични резултати на олимпиадите закачаха снимката ми на таблото с постиженията. Заради лоша дисциплина слагаха снимката ми на таблото за провинения. По време на родителските срещи през половината време ме хвалят, а през другата половина се оплакват от дисциплината ми. Затова мама не обичаше родителските срещи.

Всичко беше заради едно момче, естествено. Ние от детската градина сме заедно, после в пети клас започна да идва у нас, за да му помагам с уроците, после ние се преместихме в друг по-далечен квартал, а той продължи да пътува, за да идва. Беше внук на директора на училището и непрекъснато ме тормозеше – скубеше ме в училище, извиваше ми ръцете, щипеше ме. Аз му отвърщах, разбира се, и затова ни наказваха за лоша дисциплина. В единайсти клас се радвах, че най-сетне всичко ще свърши и ще се отърва от него, а той ме покани на бала и ми каза, че ме обича. Дълго време ми пишеше писма на хартия. Вече имаше имейли, социални мрежи, а той пращаше писма на хартия, написани на ръка. Има някаква човещина в саморъчно написаните писма.

Позитивното мислене не помага. Молитвите също не вършат работа, ако си паникьосан. Помага човещината, да си сред хора, общуването помага. Знаем, че теоретично погледнато в

мазето не беше кой знае колко по-безопасно. Но продължавахме да слизаме в мазето, защото там се събирахме със съседите. Едни ще донесе чай, друг - бисквити. Седим и общуваме. Помагаме си взаимно.

Саша, почти на 14

Според мен, възрастните са виновни, защото не се изразяват ясно.

Нас дядо много ни обича и винаги много се радва, когато се видим. Той живее с баба близо до морето и ние всяко лято му гостуваме с братовчедка ми Соня. Този ден бяхме на плажа и със Соня решихме да си вземем сладолед от магазинчето отсреща. Дядо ни пусна, но каза бързо да изядем сладоледа и веднага да се връщаме.

Отидохме до магазинчето, ние много пъти сме ходили там, но сладоледите им са едни и същи и ни бяха омръзнали. Попитахме една жена дали някъде другаде продават сладоледи наоколо и тя ни упъти. Тръгнахме натам, вървим си по брега край морето и се натъкнахме на едни страхотни плитчини. Водата топла, слънчеви зайчета подскачат по вълните и ние със Соня се заиграхме. Но пак ни се дояде сладолед, продължихме си по пътя и стигнахме до моста, който онази жена ни беше посочила. Питахме един друг човек за сладолед и той беше така добър да ни начертае карта върху пясъка, за да можем да стигнем до една почивна станция със страхотен сладолед. Ние следвахме указанията и стигнахме до сладоледа. Наистина беше страхотен. Изядохме го бързо, както ни заръча дядо, и тръгнахме да се връщаме. Разминаваме се с разни хора по пътя, които също си се разхождат по плажа и по едно време гледам насреща дядо. Махам му аз весело с ръце, защото той много ни обича и винаги ни се радва, ама усещам, че нещо не е наред, че дядо е притеснен. Реших, че някой негов пациент го е разтревожил. Обаче дядо приближава и прас Соня по дупето. За малко и мен да уцели, ама аз отскочих и хукнах по пясъка. Оказа се, че със Соня хич не сме и разбрали, че сме отсъствали няколко часа, че сме ходили няколко километра, че дядо ни търсил с часове, че слънцето

започнало да залязва и той се обади в полицията, за да ни търсят с обучени кучета.

Според мен проблемът е, че възрастните не се изразяват ясно. Ние изядохме сладоледите си бързо-бързо, точно както дядо заръча. И веднага тръгнахме обратно.

Вероника, на 10

Задачата ни беше да си изберем приказка и да подготвим представление по нея. Ние си избрахме една украинска народна приказка за богатир и хубавица. Разпределихме се ролите и започнахме да репетираме здраво. Беше доста забавно. Упражнявахме се цял месец. Дойде време да изнасяме представления пред останалите ученици от по-горните класове. От самата приказка не се притеснявахме толкова, но в края на часа ние трябваше да отговаряме на въпроси от учениците и учителите, свързани с приказката, с литературата, с историята. Точно тогава едно от момичетата се разболя и бързо-бързо трябваше да намерим заместник. Тя беше много тъжна, защото беше репетирала здраво и играеше чудесно.

Представленията минаваха добре, ние скоро се окопитихме и отговаряхме уверено на въпросите. Последното представление беше пред класа на по-голямата ми сестра. Въпросът е, че всичките ѝ съученици ме познават добре покрай нея. Бях много притеснена, защото хич не исках да се излагам точно пред тях. Освен това се опасях, че каква ще иска да ме провокира и ще ми задава трудни въпроси.

Представлението мина чудесно, ние вече се бяхме сработили добре, знаехме си репликите и си подавахме топката, ако някой случайно закъса. Дойде времето за въпросите и на мен ми се искаше да се измъкна.

Съучениците на каква наистина започнаха да задават въпроси на мен. Уж бяха по повод на приказката, а всъщност бяха лични въпроси за неща, които те вече знаеха. Получи се много смешно, защото учителите не се усетиха изобщо, ние сякаш разговаряхме за приказката, а всъщност обсъждахме наши си неща за отношенията между приятели и познати. Умряхме от смях. После разказах всичко на приятелката, която се разболя и не можа да участва. Другия път и тя ще се включи.

Максим, на 15

Не бих казал, че войната е засенчила всичко останало, макар и моята история да не е с щастлив край. Беше любов от пръв поглед. Още щом я видях в първия учебен ден на новото училище по информационни технологии, и веднага разбрах, че съм влюбен. Тя е от същия випуск, но е от друг клас. Има зелени очи като моите. Има руса коса като моята. Носи я свободно пусната до раменете. Има мило лице.

Намерих общи познати, които ни запознаха. Оказа се, че тя живее в нашия район, ходехме на училище с един и същи автобус, макар и да не се бяхме срещали преди това. Започнахме да се виждаме, разговаряхме. Тя чете книгите, които и аз чета. Слуша музиката, която и аз слушам. Сега аз гледам един сериал по нетфликс, който тя първа изгледа. Говорехме си за всякакви неща и когато успехът ми в училище започна да пада и не можех вече да спя, разбрах, че сърцето ми е откраднато.

Бяха изминали вече шест месеца и реших, че трябва да направя нещо, стига толкова приказки. Споделих как се чувствам с общите ни приятели и те ме посъветваха да бъда такъв, какъвто съм, да покажа просто себе си.

Тогава имаше локдаун, учехме дистанционно, всичко беше затворено. Поръчах да доставят до дома ѝ букет от бял гипсофил. Тя приела цветята. Написа ми „благодаря“. Бях на седмото небе от щастие. Цяла нощ не можах да мигна. На следващия ден тя ми написа, че разбира, че съм влюбен в нея, че ме харесва, но че не е влюбена в мен и ние нямаме бъдеще заедно. Разбрах, че няма смисъл повече да я безпокоя. Това е. След няколко седмици успехът ми се възстанови. Тогава избухна войната.

Но не е вярно, че войната е засенчила всичко останало. Мисля за моите близки, мисля за цяла Украйна, но продължавам

да мисля и за нея. Доколкото зная, сега тя е в Швеция. Много искам да е щастлива.

Аз съм радостен, че татко успя да дойде при нас в България. Сега тук сме с татко, мама и двете ми сестри. Третата ми сестра остана в Днепър с баба и дядо. Мисля ги и тях...

Людмила от Уман

Ако щете вярвайте, но най-трудният предмет в училище беше физическото. При нас в Украйна след четвърти-пети клас ни разделят - момичетата и момчетата имаме физическо поотделно. Обикновено учителката на момичетата е жена, а на момчетата е мъж. Но при нас и момичетата бяхме при мъж. Той беше много строг, много взискателен учител, правехме упражнения, но учехме и теория. Беше бивш национален състезател, много успешен спортист.

Един ден ние сме се събрали във физкултурния салон и чакаме да започне часът. Било е някъде в девети клас, ако не се лъжа. Чакаме, чакаме, а учителят не идва. Това не беше човек, който отсъства, а физическото беше най-трудният предмет, и ние много се зарадвахме, че ще имаме свободен час по физическо. От радост започнахме да се смеем и да подскачаме. Момичетата запяха една песен от филм, който беше популярен тогава. Пеехме, пляскахме с ръце и ни се дотанцува. Аз и една моя много добра приятелка започнахме да танцуваме и се качихме на гимнастическия козел, който беше тъкмо пред нас. Наоколо момичетата пеят и пляскат, а ние танцуваме на козела. Бяхме се увлекли, разгорещихме се и затова си съблякохме горницата на анцузите. Беше адски забавно, всички пееха и се кискаха.

Изведнъж чух само собствения си смях. Първо видях учителя по физическо на входната врата на салона, а чак после осъзнах, че останалите момичета са млъкнали. Учителят нищо не каза, обърна се и излезе.

На другия ден викнаха родителите на приятелката ми и моите родители при директора. Учителят по физическо казал, че е бил шокиран, защото аз бях отлична ученичка, неговата съпруга ни преподаваше по изобразително изкуство, а аз рисувах много добре и изобщо имах имидж на добро и

ученолюбиво дете. Казал, че ни сварил как правим стрийптиз върху козела. Вярно, че песента, която пеехме беше от филм с еротични елементи, ама ние просто си танцувахме и се съблякохме, защото ни стана горещо.

Не помня точно какво ни наказаха, но сега моята приятелка живее в Сан Франциско и когато се чуем, се сещаме за тази случка. Знаем какво ще попитате. Не, не е стрийптизьорка в Америка – женена е и гледа двете си деца. Аз също се омъжих за голямата си любов и имаме две деца. Тогава просто си танцувахме върху козела...

София, на 15

По принцип с братовчед ми сме доста различни като характери и интереси, но има едно нещо, което винаги ни е свързвало. И двамата обожаваме дълбините. Абсолютно всяко лято, когато сме на море в Украйна, ние искаме да отидем да плуваме на дълбокото. Мисля, че и двамата просто харесваме усещането да нямаме нищо под краката си.

Като бяхме по-малки, постоянно молехме някой от възрастните ни роднини да дойде с нас. Първо, така е по-забавно, защото има още един човек, с когото да си говориш, докато си във водата. И второ, защото вероятно на останалите роднини така им е по-спокойно. Най-често с нас идваше дядо ни.

Обаче с времето ние започнахме да искаме да влизаме все по-надълбоко и по-надълбоко. В един такъв ден на плажа бяхме братовчед ми, майка ми, леля ми (майката на братовчед ми) и аз. Майките не бяха особено ентузиазирани от предложението ни да отидем всички заедно на дълбокото и затова ги помолихме да отидем сами. Неочаквано те ни разрешиха. Единственното условие беше да вземем една надуваема възглавница, за да може все пак да имаме поне някаква "подкрепа", ако нещо се случи. И нямало значение, че плуваме отлично. Самите майки останаха на брега.

Та така ние с братовчед ми, развалнувани от възможността най-накрая да изпълним мечтата си и да отидем по-дълбоко от когато и да било, навлизаме във водата. Минаваме плитката част, стигаме до дълбокото, където обикновено стоим с дядо ни, преплуваме го, стигаме пак до по-плитка част, където вече сме били преди, и ето след това пред нас се отварят дълбините. С братовчед ми започваме просто да плуваме към още неопозната за нас част от морето.

На всеки пет минути или нещо подобно проверяваме колко е дълбоко. Първо се гмуркам аз, после той. Първоначално

мога да стигна дъното само с гмуркане. После имам нужда да плувам надолу с ръцете, за да мога да стигна дъното. Нужни са само две загребвания надолу в началото, после - три, по-късно - пет, накрая просто не мога да стигна дъното. Братовчед ми проверява по същия начин и също като мен усеща някакъв възторг от това колко далече сме стигнали. Но ние не спираме.

В един момент измерваме дълбочината така - аз се хващам за възглавничката, той се хваща за краката ми и двамата се гмуркаме докато не се изпънем в пълн ръст и без сгъвки в лактите и колената. Под вода сме целите и аз го избутвам надолу с краката си, той също се отблъсква от мен и се опитва да се изтласка още повече надолу. Изглежда така, все едно сме акробати и аз стоя върху ръцете му, ама под вода. Но даже така не стигаме дъното. Заключаваме, че дълбочината трябва да е около 4-5 метра, защото аз с изпънати ръце нагоре съм към два метра и братовчед ми - също толкова.

Двамата сме супер щастливи от това свое приключение и решаваме малко да починем и да се насладим на емоциите, преди да се върнем към брега. Обаче ни хрумва да помахаме на майките. Ние се изтласкваме от водата (вероятно от брега прилича на подскачане) и махаме с всичка сила, та да ни видят, все пак сме доста далече. След известно време се успокояваме и просто седим във водата и си говорим.

По едно време до нас идва малка моторна лодка. Хората в нея ни питат дали имаме нужда от помощ. Ние им благодарим учтиво, но отказваме с аргумента, че всичко си е просто перфектно. Ситуацията се усеща леко конфузно, но ние я забравяме буквално минута, след като лодката си тръгва.

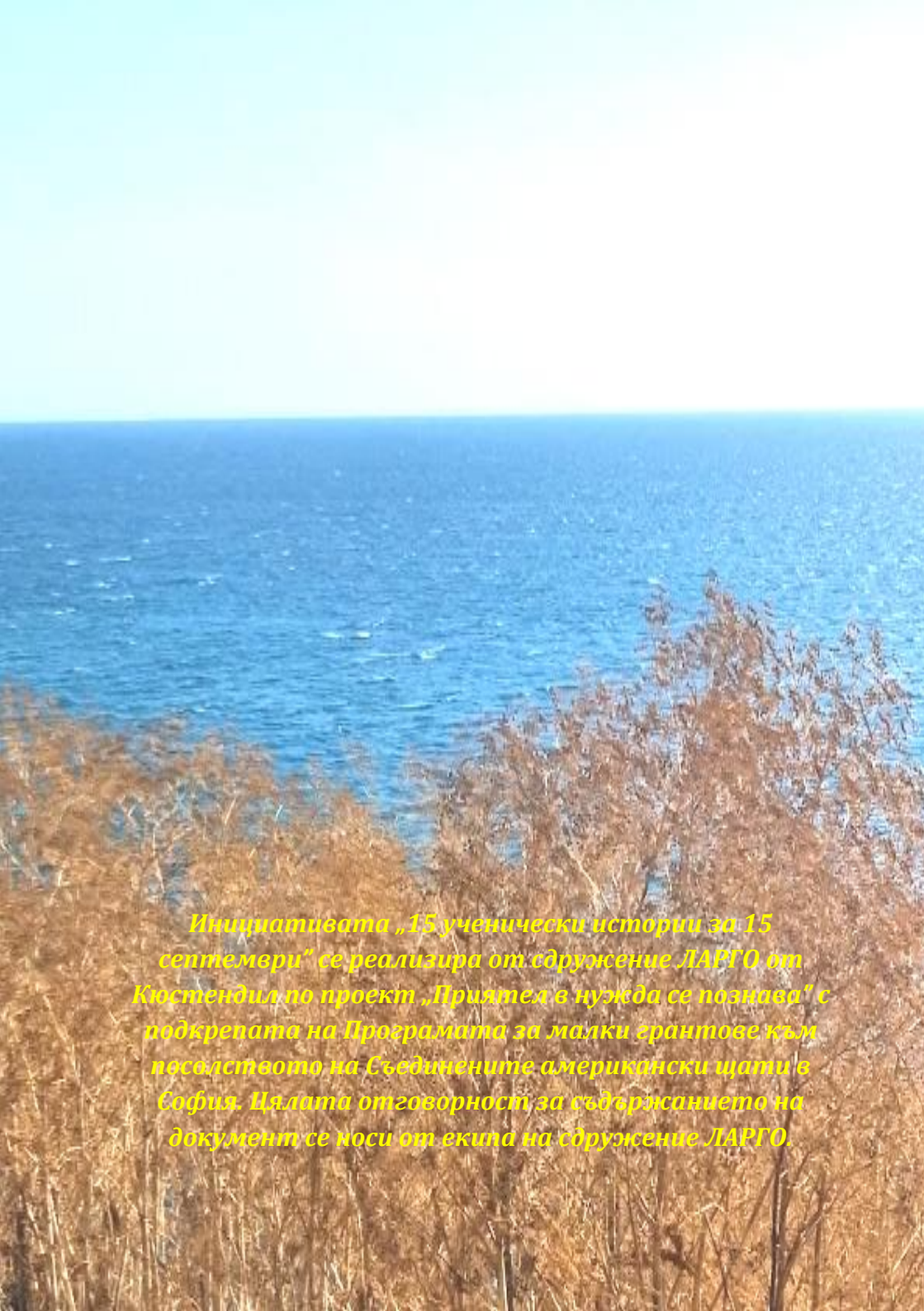
Връщаме се на брега засмени. Отиваме при майките, които седят малко настрани от тълпата. Странно е, че има тълпа. Приближаваме майките, съобщаваме им колко забавно ни е било и колко много ни е харесало. Също така им разказваме за ситуацията с лодката. Тогавата те ни казват, че всъщност тази

тълпа се е събрала заради нас. Мислели са, че се давим и викаме за помощ. Даже са ни гледали с бинокъл. А после са решили да пратят лодката да ни спаси. А майките са знаели, че сме добре, а също, че сме „малко луди“.

Имаше две неща, които така и не разбрах тогава. Защо хората не са се разотишли, след като лодката се е върнала, и защо майките ни не са съобщили на тълпата, че сме техни деца и просто си се забавляваме в дълбокото.

СЪДЪРЖАНИЕ

Ирина от Днепър	3
Таня от Миколаев.....	5
Юля, вече на 8.....	8
Аня от Николаевска област	10
Давид, на 13.....	13
Анна от Киев	15
Даша, на 16.....	18
Елена от Миргород.....	21
Ангелина, на 11.....	23
Елена от Миколаев	25
Катерина от Днепър	27
Любов от Киев.....	30
Татяна от Миколаев.....	33
Олексей, на 15	35
Маша от Харков.....	36
Наташа от Виница.....	38
Саша, почти на 14	42
Вероника, на 10	44
Максим, на 15	45
Людмила от Уман	47
София, на 15.....	49

Инициативата „15 ученически истории за 15 септември“ се реализира от сдружение ЛАРГО от Кюстендил по проект „Приятел в нужда се познава“ с подкрепата на Програмата за малки грантове към посолството на Съединените американски щати в София. Цялата отговорност за съдържанието на документ се носи от екипа на сдружение ЛАРГО.